

Summary

The article retraces the features of the Volyn sixties Kost' Shyshko's visual poetry. The artist succeeded to create absolutely original works in the genre, which has never existed in Ukrainian and world literature – these are pysanky verses, that have been written in 1970–1971. It is established that they are notable for variety of topics and problems, deep sense, philosophical conclusions and reminiscences. A wide range of images, poetic figures, felicitous color-names represent richness, reinforce emotional color of poems and thus allow feeling the slightest distinctions of the author's style.

Keywords: visual poetry, pysanky verses, lyric hero, motive, image.

УДК 821.111–2.09–93

Панько О. І.,

викладач,

Ужгородський національний університет

o_panki3876@ukr.net

ПАРАДИГМА РЕАЛЬНЕ-ФАНТАСТИЧНЕ У ПОЕТИЦІ СПРИЙНЯТТЯ ЧИТАЧА-ДИТИНИ: РОАЛЬД ДАЛ “ЧАРЛІ ТА ВЕЛИКИЙ СКЛЯНИЙ ЛІФТ”

Поняття фантастичного у літературі для дітей є одним із ключових чинників, що допомагають зрозуміти рецептивну поетику твору й особливості його сприйняття читачем-дитиною. На нашу думку, у цьому контексті репрезентативними для аналізу є наукова фантастика, фентезі та літературна казка як жанри, що дозволяють пояснити вплив фантастичних елементів на формування оцінки тексту читачем.

Науково-фантастична повість – новий жанр у світовій літературі, який еволюціонував внаслідок науково-технічного прогресу. “Синтез фантастичної та наукової думки створив художні образи, віддзеркалені не лише в науці й техніці, але й у культурному та літературному житті” [7, 166]. Такі твори є популярними серед читачів, бо пропонують ще й нові сюжетні лінії, нові моделі світобудови.

Фентезі (англ. *fantasy*) – жанровий різновид фантастики, в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією... [1, 693].

Щодо **літературної казки**, то істиною є те, що твори зазначеного вище жанру містять фантастичне, чародійне, у ній змальовано надзвичайні пригоди традиційних або вигаданих героїв, неймовірно відіграє роль сюжетотворчого фактору.

Отож наскрізним у творах цих жанрів є пропозиція фантастичного як обов'язкового елементу, що розкриває особливості творення змісту читачем-дитиною, впливає на розвиток уваги, уяви, пам'яті, сприйняття, мислення реципієнта.

Успіх фантастичного, за твердженням літературознавців (Л. Скуратовська, М. Славова, М. Ніколаєва), пов'язаний із пропозицією ірраціонального, дивного, неможливого, умовного, що описує “іншу” дійсність, світ. “Чим далі можливий світ є від реального, тим більше уваги та уяви від нас вимагається, аби взаємодіяти з ним” [2]. Це є доказом одного: читання творів із фантастичними елементами є особливо корисним для читача-дитини як пропозиція щодо його когнітивного, емоційного та естетичного розвитку.

Актуальність. Нині частими є зауваження дорослих стосовно масового “не читання” дітей. Їхні погляди є слушними і вмотивовані низкою причин. Однією з них є припущення щодо неможливості сучасної літератури для дітей конкурувати з “комп’ютерною продукцією”. Відтак існує потреба представити твори, які звернули б увагу читача, “змусили” б його гортати сторінки, незважаючи ні на що. Саме пропозиція фантастичного у текстах є тим фактором, що скеровує реципієнта до подальшого пізнання художнього світу. Неємпіричний читач “вимагає” таких творів, які дозволили б йому краще розібратися у хаосі сьогодення, адже представлені моделі функціонування фантастичного та запропоновані альянзи на нинішній час сприяють творчому пошуку істини, розвивають критичне мислення, мають терапевтичні властивості. Відтак фантастичний елемент у текстах для дітей слугує популяризацією літератури, впливає на формування особистості, дозволяє потрактувати читацьку рецепцію. У цьому контексті влучною є пропозиція поняття “рецептивної поетики”, що розуміємо як “*прочитання тексту з позиції “імпліцитного” (вбудованого) читача*” [8, 42], а саме читача-дитини, чиє сприйняття можливо спрогнозувати.

Отож, спираючись на вищезазначене, вдалою, на нашу думку, є повість Роальда Дала “Чарлі та великий скляний ліфт” (1972). Наш вибір мотивуємо приналежністю цього тексту до зразків англійської дитячої літератури, яка яскраво представлена творами фентезі. Тут простежуємо головну рису поетики “фентезі” – “можливість неможливого”, “дивності” [5, 79], жанрові конвенції пригодницько-фантастичної літератури, а також систему образів, що відповідає вимогам літературної казки (звичайні, “впізнавані” герої, з якими відбуваються різні пригоди, поєднання раціонального з ірраціональним). Констатація сутності “фантастичного” у повісті “Чарлі та великий скляний ліфт” водночас дозволяє пояснити проблему сприйняття “іншого світу” читачем-дитиною. Аналіз такої парадигми (фантастичні елементи у тексті, їхня роль – поетика рецепції читача-дитини) і визначає **мету** нашого дослідження, конкретизовану в таких дослідницьких завданнях:

- простежити вплив паралельних, фантастичних локусів, художніх образів (реальних, фантастичних) на сприйняття читача-дитини;
- розглянути композицію тексту, специфіку змалювання фантастичного;
- з’ясувати особливості рецепції читачами-дітьми повісті з подвійною адресацією, навіть без розуміння ними окремих речей.

“Чарлі та великий скляний ліфт” Роальда Дала містить елементи науково-фантастичної повісті, що представлено часопростором. Хронотоп повісті зображено через мотив подорожі у космосі, “блукання” паралельними світами, перевищення швидкості світла та анабіозу (передано через стан бабусі Джорджини). Повість – певне продовженням літературної казки “Чарлі та шоколадна фабрика”, вона містить складнішу композицію, розмаїту образну систему, омонімічну гру та адресну спрямованість.

“Чарлі та великий скляний ліфт” – цікава історія про дивовижні пригоди Чарлі, його родини та власника фабрики Віллі Вонки. Повторюваність образної системи визначає читацьку оцінку: прогнозованою є поведінка сім’ї Бакетів, очікуваним є ексцентричність Віллі Вонки. Цей персонаж гарантує надзвичайні та

цікаві пригоди. Увагу та увагу читача у цьому тексті “активує” також подорож іншими локусами, специфіка системи образів, якими є “реальні герої” (звідси читач може провести паралель із сучасністю) та фантастичні істоти з паралельних світів.

Наскрізним у творчості Роальда Дала є застосування принципу полярності. Власне автор послуговується саме прийомом антитези у представленні хронотопу повісті. Читач має змогу опинитися у двох паралельних світах: космос та потойбічний світ (підземелля фабрики). Кожен з цих локусів розкриває секрети свого існування, які простежуємо через мотив подорожі. Умовно можемо поділити казку “Чарлі та великий скляний ліфт” на дві історії: у космічних подіях йдеться про спробу підкорення Всесвіту людиною та її беззахисність у такому велетенському просторі; щодо пригод у фабриці, то тут простежуємо метафоричне зображення потойбічного світу, що дозволяє збагнути проблеми життя / смерті, молодості / старості. Обидва локуси представлено з урахуванням специфіки сприйняття читача-дитини: прагнення таємниць, інтрига у діях персонажів, особливості представлення невидимих світів, функціонування яких є простим та зрозумілим, а насиченість подіями робить текст ще більш захоплюючим.

Відтак усвідомлення образу різних світів детерміновано, у першу чергу, його контрастним зображенням. Крім того, тут варто наголосити, що фантастичний елемент дозволяє сприйняти “інші” світи через особливості психіки читача-дитини. *“Ксенотопічний світ з його дивацтвом і неоднозначністю стимулює мозкову активність... Чим складніше і вимогливіше є орієнтування у можливому світі, тим краще для мозку. Дійсно, зустрівши зовсім незрозумілий світ, мозок здається і переключиться на діяльність, що має більше смислу”* [2]. Така “активність” слугує заспокоєнням, дає можливість відчутти естетичну насолоду від читання.

Домінантними ознаками, що дають читачеві / реципієнту усвідомити цей текст є також його взаємодія з народними казками; використаний автором мотив гри та ігрового відповідає потребам читача бачити певну послідовність, виконання правил; через мотив подорожі зображено еволюцію героя, відображено боротьбу добра та зла; гротескно-гумористичне змалювання подій розважає читача, конкретизує тлумачення образів. Отже, ці складові також дозволяють реципієнту візуалізувати простір, відчутти естетичне задоволення від прочитання.

Відтак поширений мотив подорожі та гри є не тільки складовою літератури для дітей, а й дозволяє витлумачити особливості світотворення тексту рецепієнтом-дитиною. У повісті “Чарлі та великий скляний ліфт” автор із початку “переносить” героїв у Космос. Через переляк бабусі, яка міцно вхопилася за Віллі Вонку, внаслідок чого той натиснув іншу кнопку, персонажі несподівано опинилися у просторі невідомого, у локусі, про який могли лише здогадуватися. Зауважимо, що специфіка змалювання подій у тексті відповідає вимогам часу. Відомо, що *“кожна епоха створює фантастичні образи, пов’язані з характерними поглядами на світ, образи, які мають різне знакове та функціональне навантаження”* [6, 32]. Час написання твору (1972) збігся з посиленням інтересом американців щодо підкорення космосу. Незадовго до публікації повісті на Місяць висадила перша людина. Можливо, ці події стали поштовхом до написання, своєрідного

художнього трактування такої сенсації та її значимості. Отже, у цьому контексті ми вбачаємо ознаки наукової фантастики у творі.

Хоча, на нашу думку, у тексті радше відчутна іронія Роальда Дала, який не оспівує НТП, а, навпаки, розкриває його рушійну природу та негативні, загарбницькі наслідки. Через опис подорожі Віллі Вонки письменник демонструє неготовність людини втручатися у буття космосу, адже негативний результат її дій на Землі – знищення природи – уже помітний.

У повісті підтвердження неготовності людини діяти в Космосі продемонстровано через наміри Американського уряду відкрити Космічний Готель. Гумористичне змалювання подій звужує читацьке сприйняття, кореспондує думку автора (низка джерел є доказом засудження Роальдом Далом всього “американського” негативу). Відчутне висміювання американських звичок: прагнення представників цієї країни всюди бути першими заради власного збагачення, “узурпація” Голівудом культурного простору тощо. Одним із прикладів у тексті є те, що першими поселенцями в готелі мали бути президент Америки, декілька королів та королев, мільонер із Техасу, “який мав намір одружитися на Голлівудській зірочці Орсон Карт і пропонував сто тисяч доларів на день за номер для молодят” [9, 21]. У цьому контексті відчутна подвійна адресація: озвучення суми відповідає дитячому світосприйняттю, адже читач-дитина є далеким від реального усвідомлення речей, завжди прагне перебільшувати, а дорослий читач потрактує зміну пріоритетів у суспільстві – пропагування поняття споживацтва як основних цінностей.

Необхідним у розумінні дитячого сприйняття є використання поняття ігрового у тексті. Відомо, що “гра – одна з характеристик фантастичного як художнього явища. Розглядається в більш загальному ракурсі естетичної гри, з її конвенцією приймати уявне за очевидне...” [6, 33]. Мотив ігрового в аналізованій повісті, на нашу думку, варто аналізувати через представлення боротьби з Кнідами та опис роботи Американського уряду.

Опинившись у космосі, пасажири Великого Ліфту стають свідками, учасниками важливих історичних подій: мандрівники першими потрапляють на борт Космічного Готелю та рятують Всесвіт від Кнідів – дивних зажерливих істот, які з’їдають всіх жителів простору Сонячної системи. Читач-дитина споглядає за подіями, як за комп’ютерною грою. Він розуміє, що необхідне виконання певних умов, щоб стати переможцем у грі. Роальд Дал врахував дитяче прогнозування, адже читач інтуїтивно вибирає, як діяти, не вдаючись до трактувань таких вчинків. Умовою гри є необхідність “захисту” для подолання перешкод. Роальд Дал наділив Віллі Вонку умінням реагувати на події, створивши для нього чарівну машину. Це – фантастичний Ліфт, який доповнює образ свого власника Віллі Вонку. Унікальність машини полягала у її властивостях, вона була: “захисна від шоку, водозахисна, кулезахисна, бомбозахисна та Кнідозахисна” [9, 74]. Таке гротескне зображення, виділення домінуючих рис є необхідним у літературі для дітей, допомагає краще усвідомити образ, адже надмірна описовість є зайвою. Крім того, швидкоплинність подій, насиченість деталями не викликає бажання задумуватися над підтекстом,

реципієнт прагне далі читати та спостерігати за подіями у Всесвіті, бачити наслідки сутичок із зажерливими істотами космосу, прагне пройти всі рівні гри.

У контексті літератури для дітей поширеною складовою є детективна історія, що часто пов'язана з поняттями пошуку, маскуванню, переслідування і, безперечно, перемоги. Так, Віллі Вонка звертається до президента вигаданою мовою (діти часто вигадують собі слова), що надає йому загадковості та маскує його сутність. Потім маскуванню відчутне у зображенні представників уряду Америки. У повісті керівники держав граються, наче діти, надаючи при цьому надзвичайної серйозності своїм вчинкам. Змалювання присутніх у кабінеті президента Америки доповнює образ уряду, сприяє яскравішому відтворенню дій учасників гри, які є контрастними, окремі яскраві деталі їхніх образів спонукають до кращої презентації. На засіданні у президента були: Головний Шпигун, *“який мав штучні вуса, штучну бороду, штучні вії, штучні зуби та говорив фальцетом”* [9, 38], міс Тіббс, яка була нянею президента, а також Віце-Президентом, Головнокомандуючий Армією, ковчач меча з Афганістану тощо. Гіперболізованим та кумедним є змалювання дій у кабінеті. Президент представив свій новий винахід – пристрій для полювання на мух – та залучив весь свій апарат стежити за експериментом [9, 44–47]. Таке змалювання *“сильних світу цього”* викликає сміх у читача-дитини. *“Дитина сприймає це як жарт, а дорослий читач – як убивчий сарказм”* [4, 69]. Попри помітне місце президентської команди в (американському) суспільстві, їхня роль є нікчемною, дріб'язковою порівняно з масштабністю вчинків, які здійснюють Віллі Вонка та його команда. Таке ігрове представлення формує оцінку реципієнтом подій, мимоволі залучає до порівняльного аналізу з реальними подіями, спонукає критично мислити.

Подвійна адресація тексту відчутна також через розподіл ролей/ обов'язків між персонажами. Якщо взяти до уваги образ Чарлі, то *“за участю в сюжеті Чарлі займає максимум четверте місце. Його ім'я виведено в назву твору фактично задля паралелі з першою казкою про Чарлі, і задля акцентуації зв'язку цих творів”* [4, 67]. Тут Віллі Вонка відіграє ключову роль, хоча це суперечить дитячому очікуванню бачити головним героєм свого однолітка, однак демонстрація дій власника фабрики, що є реальним стосовно вчинків дорослого персонажу, – цілком вмотивована. Щодо участі у тексті Чарлі, зазначимо його обов'язкову присутність у потрібний момент (саме він натискає на важливі кнопки у кораблі-ліфті, звільняє бабусю з Мінусленд (потойбічний світ фабрики), бере на себе відповідальність за дорослих під час подорожі фабрикою). Отже, у цьому контексті поділ завдань якнайкраще відповідає читацькому очікуванню: дорослий виконує *“свою”* роль, що надає правдивості діям, а персонаж-дитина стає рятівником, виконує надважливі завдання (врятування бабусі, контроль за подіями у стінах фабрики), його залучення є меншим, але значимим. Такий підхід у зображенні демонструє специфіку сприйняття читача-дитини – конкретність у змалюванні заради кращого усвідомлення тексту.

Характерним у творчості Роальда Дала є представлення пізнавального у своїх текстах. Повість *“Чарлі та Великий Скляний Ліфт”* не є винятком. Тут письменник через екскурс у географію називає країни, материки, навіть планети Сонячної

системи. Така масштабність простору додає значимості подіям, дозволяє збагнути зображені світи, зрозуміти їхнє функціонування, призначення. Подібне зображення формує поетику сприйняття читачем, слугує фоном, від якого реципієнт “відштовхується” у формуванні оцінки прочитаного.

Яскравим моментом у повісті є поява істот Кнідів. Тема зустрічі є варіацією зіткнення з чарівними істотами та інтертекстуально співвіднесена з фольклором, мотивом боротьби добра та зла, подолання перешкод на шляху героїв. Подібну зустріч Далівський читач спостерігає у казці “Джеймс та гігантський персик”, де пасажери персика-корабля зустрілися з Хмарулями, яким відповідно до тексту належав небесний простір. Щодо Кнідів, то вони були чужинцями у Космосі, вони проникли у соціум, який їм не належав. Ці істоти, можливо, є метафоричним зображенням людей, які “вдираються” на чужу територію, не поважають закони цього локусу. Кніди – пірати, котрі плавають у просторах Космосу і намагаються його контролювати. Через зіткнення з Ліфтом Віллі Вонки вони зазнають поразки, але відкритою залишається кінцівка, що є безмежним полем для домислу читачем.

Герої, уникнувши переслідування Кнідів, повернулися до фабрики, куди дорослі персонажі потрапляють вперше. Читач має досвід попереднього твору, тому прогнозованими є очікування на пригоди в її просторі. Інтригою залишається, кому дадуть прочухана. Як виявилось, через “нерозумну” поведінку Джорджина опинилася у просторі Мінусленду, що символізує потойбічний світ. Інша бабуся та дідусі Чарлі перетворилися у немовлят, бо з’їли більшу порцію вітаміну молодості. Події, змальовані у наступних частинах твору, пов’язані з поверненням стареньких до їхнього попереднього стану.

На відміну від попереднього тексту, де дивували винаходи, призначені для дітей, в аналізованій повісті читач дізнається про Вонка-Віт та Віта-Вонк – вітаміни молодості чи старості. Опис створення ліків простежуємо у багатьох творах Роальда Дала, і спільним для них є “авторський рецепт”, зачаровуючий читача унікальним комбінуванням, поєднанням неpojєднуваного. Подібна демонстрація / трактування захоплює, бо інгредієнти, як виявилось, “впізнавані” реципієнтом. *“По всьому світі, Чарлі, я вистежував дуже старих тварин і брав трішечки від кожного з них – волосинку, “бровинку”, а іноді навіть унцію чи дві бруду, який забився між пальцями ніг звіра і я акуратно його обдирав, поки тварина спала”* [9, 153], так пояснює Віллі Вонка Віллі приготування вітаміну Вонка-Віт.

Використання мотиву змішування відповідає дитячому розумінню функціонування чарів – як обов’язкової складової фантастичних творів; мусить бути таке пояснення, що влаштовує читача, відповідає його сприйняттю. Читач прагне отримати відповіді на всі запитання, бачити послідовність, впорядкованість у трактуванні дій, зрозумілими та вмотивованими повинні бути дії та вчинки.

Іншим ключовим етапом подорожі фабрикою є проникнення в Мінусленд, територію, яка асоціюється у Чарлі не тільки з підземеллям, а й із потойбічним світом. Якщо на початку твору спостерігаємо різкий рух Ліфту вгору, то тут є різкий спуск вниз, у паралельний до космосу локус. Представлення двох паралельних світів дає змогу читачеві “знайти” спільні та відмінні риси, допомогти їх сприйняти

та порівняти. *“Читачам, однаково дітям чи дорослим, може не вистачити знань, щоби вирішити – можливий світ близький чи далекий від нашої реальності, і це дає мозкові над чим працювати, бо йому подобається обробка і сортування інформації”* [2]. Відтак представлення двох “невидимих” читачеві світів (Космос та Мінусленд) стає викликом когнітивним можливостям реципієнта.

До того ж, у тексті наявні “підказки” для формування читацької оцінки, такі як: роздуми Чарлі (*“Так, він подумав, мабуть виглядає пекло ... пекло без спеки ... в цьому щось було диявольське ... Тут була смертельна тиша, така пустельна / безлюдна”* [9, 157]), зображення моторошного світу підземелля, туман, що символізує невідомість, безвихідь, небезпеку, холод. Відтак істоти Гнулі, які тут проживали, вже апіорі були небезпечними. Автор уміло передає відчуття небезпеки, загрози, страху та умов, серед яких потрібно діяти. Викликом для Чарлі було зуміти вилити порцію вітаміну у це середовище, щоб урятувати бабусю. Пошуки зниклої Джорджини, блукання у просторі підземного світу символізують пізнання Чарлі і себе, є етапом його дорослішання, відповідальності за інших, демонструє епізод, коли потрібно діяти навмання, інтуїтивно.

Повернувшись із Мінусленду, бабуся стає найстаршою людиною у світі, не пам’ятає навіть, скільки їй років. Вона приймає Вонка-Віт і повертається до свого віку. “Молодшанням” бабусі Роальд Дал вводить екскурс в історію Англії, називає ключові події, які нібито пам’ятає бабуся. Як і у попередній частині, де автор подає географічні факти, тут реципієнт отримує перелік основних історичних подій у розвитку держави. Крім того, в епізоді з перевтіленням стареньких автор подає інформацію з математики (читачі вираховують кількість років), логіки (демонструє рецепти, комбінацію інгредієнтів / складових у них) та Закону Божого (вигаданий Мінусленд є своєрідною пародією на потойбічний світ, демонстрацію авторського трактування потойбічного світу дозволяє читачеві збагнути “жахливість” такого локусу).

Як і характерно для дитячої літератури, повість “Чарлі та Великий Складний Ліфт” має щасливу кінцівку: перевтілення здійснено, подорож фабрикою закінчилася і всі герої пройшли певні випробовування для того, щоб стати мудрішими. Ця історія могла б мати продовження, оскільки у кінці твору відвідувачі фабрики отримують запрошення від президента Америки до Білого Дому та нездійсненим виявилось бажання Роальда Дала написати цю частину.

Таким чином, фантастичній повісті Роальда Дала “Чарлі та Великий Складний Ліфт” властиве ідеальне врахування образу свого реципієнта. “Побоювання” щодо нерозуміння тексту є марними, адже дитина здатна сприйняти фантастичний простір з огляду на *“когнітивні виклики”* (термін Марії Ніколаєвої). Однак, ми не станемо стверджувати, що реципієнт може зрозуміти природу підтексту: висміювання політичної системи на прикладі американського уряду, трактування підземного світу та складність образу Віллі Вонки. Це є доказом, що аналізований текст призначений для широкого загалу, є твором з подвійною адресацією.

На нашу думку, побудова тексту дає можливість читачеві виокремити такі складові: *фантастичне змалювання космосу та пригод у ньому, опис істот, що мешкають у цьому просторі, розширює світогляд читача, “примушує” його мислити*

та уявляти; *гумористичне* представлення дій всього американського уряду для вирішення ситуації у космосі, кумедна поведінка президента Америки, деяких членів уряду розважає реципієнта, слугує контрастом для розуміння значимості дій головних героїв; *подорож у простір фабрики*, де читач “Чарлі” ще не був, зображує локус потойбічного світу, розширює його (читача) уявлення про функціонування іншого, підземного середовища; обов’язковим є *мотив зустрічі* з інопланетними, потойбічними створіннями, що є в космосі, Мінусленді; тема *порятунку* привертає увагу читача, бо значну роль виконує Чарлі – дитина, що є майже одного віку з читачем.

Отже, “Чарлі та Великий Скляний Ліфт” є чудовим зразком фантастичної повісті, через який можемо трактувати поетику сприйняття читача-дитини. Впливовість фантастичного є видимою, бо примушує працювати мозок, активізує увагу та уяву реципієнта. Відтак проаналізований твір дає можливість збагнути значимість сучасних фантастичних творів для розвитку особистості та популяризації читання.

Література

1. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Гром’яка Р. Т., Коваліва Ю. І., Теремка В. І.]. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 752 с.
2. Ніколаєва М. Лекція проф. Марії Ніколаєвої (Кембриджський університет) в рамках Міжнародного семінару “Література для дітей та юнацтва в Україні: між західним та східним каноном” з нагоди відкриття курсу лекцій Центру Дослідження Літератури для Дітей та Юнацтва “Історія та теорія літератури для дітей та юнацтва” (Західний науковий центр НАНУ та МОНУ) [Електронний ресурс] / М. Ніколаєва. – Режим доступу : <http://urccyl.com.ua/naukova-diialnist-literatura-dity-chas/lekciji/>.
3. Папуша О. М. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу : дис. ... к. філол. н. : 10.01.06 / О. М. Папуша. – Тернопіль, 2004. – 236 с.
4. Петренко О. Ономастика дитячих творів Роалда Дала : дис. ... к. філол. н. : 10.02.04. “Германські мови” / О. Д. Петренко. – Одеса, 2006. – 244 с.
5. Скуратовская Л. И. Основные жанры детской литературы в историко-литературном процессе Англии XIX – начала XX века : дисс. ... д. філол. н. : 10.01.05 / Л. И. Скуратовская. – М. : РГБ, 2005. – С. 77–86.
6. Славова М. Волшебное зеркало детства : статьи о детской литературе / М. Славова. – К. : ИПЦ “Киевский ун-т”, 2002. – 94 с.
7. Сосницька М. Мотив міжпланетної подорожі в дитячій науковій фантастиці (за творами Кіра Буличова та Роберта Хайнлайна) / М. Сосницька // Література. Діти. Час: Вісник центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. – Рівне : Дятлик М., 2013. – Вип. 4. – С. 166–172.
8. Червінська О. В. Рецептивна поетика. Історико-методологічні та теоретичні засади : [навч. посібник] / О. В. Червінська. – Чернівці : Рута, 2001. – 56 с.
9. Dahl R. Charlie and The Great Glass Elevator / R. Dahl. – London : Puffin, 1995. – 208 p.

Анотація

У статті проаналізовано роль фантастичного у формуванні рецептивної поетики читача-дитини. До уваги взято ключові мотиви, які впливають на усвідомлення читачем тексту. На прикладі повісті Роальда Дала “Чарлі та Великий Скляний Ліфт”, через залучення фантастичного, продемонстровано специфіку сприйняття читача-дитини, інтерпретовано уміння малого реципієнта сприймати “інший” “невидимий” світ. Акцент також зроблено на умінні автора спрогнозувати та врахувати читачьку оцінку при зображенні подій у повісті.

Ключові слова: рецептивна поетика, читач-дитина, фантастичне, мотив, персонаж.

Summary

The article deals with the topic that explains the role of fiction in the formation of a child-reader's reception. Key motives which influences the child's understanding of the text are taken into account. "Charlie and the Great Glass Elevator" by Roald Dahl is a perfect example of demonstrating child's reception and the role of fiction in its formation, the ability of a child-reader to interpret "other", "invisible" world is explained in the article as well. Emphasis is also made on the author's ability to predict and consider the reading assessment of the event development in the story.

Keywords: receptive poetics, child-reader, fantastic, motive, character.

УДК 821.161.2.09

Пархета Я. В.,

аспірантка,

Кіровоградський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка

parheta@rambler.ru

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ У МЕГАТЕКСТІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

Уявлення про ідеал жінки змінювались відповідно до історичної епохи, а також системи світоглядних координат людства. Своєрідна модифікація (а точніше – відхід від традиційного образу жінки-матері та перехід на психологічно та інтелектуально вищий рівень) стосовно вивчення письменниками психології жінки відбувається на межі ХІХ–ХХ ст. – у добу переоцінки життєвих цінностей, принципів, нових підходів у літературі і мистецтві, зокрема поворот до тенденцій модернізму відбувся в 60-ті роки ХХ століття. У творчості Гр. Тютюнника жінці належить особливе місце. Акцентуація на жіночих образах зумовлена перш за все загальною орієнтацією художньої літератури "межової" доби. Як стверджує Н. Білоус "літературу цього періоду цікавить насамперед індивідуальний досвід, центральними постають проблеми нової моралі, нової сім'ї, жіночої незалежності" [2, 12]. Ще однією, внутрішньою, спонукою інтересу до постаті жінки в мегатексті письменника є психологічні акценти, породжені вихованням, специфічною психологічною атмосферою у сім'ї. Окреслення останнього можливе лише за умови занурення в підсвідомі глибини психіки особистості та співставлення їх із свідомими, які разом спонукали митця до зображення у художніх текстах окремих типів жінок.

Науковці обмежились порівняльним аспектом образу матері в малій прозі В. Шукшина і Гр. Тютюнника (О. Капляр, С. Ленська та ін.); акцентували увагу на зраді матері батькові (В. Даниленко, Н. Зборовська, В. Марко та ін.). Попри це у літературознавстві бракує наукових праць, які ілюструють жіночі типи, а також деталізують психологічні чинники їх зображення у творчості Гр. Тютюнника, що й визначає актуальність статті. Мета нашої розвідки полягає у з'ясуванні причин моделювання окремих жіночих образів в художньому світі Гр. Тютюнника. Матеріалом, який повною мірою реалізує мету статті є мегатекст митця: щоденникові записи, спогади про письменника, епістолярій та власне художні твори, які мають психоавтобіографічну спрямованість. У межах статті простежимо образи жінок у таких художніх творах Гр. Тютюнника, як: "Іван Срібний", "Три зозулі з поклоном", "Нюра", "В сутінки", "Дикий".